

Het 5^e eskadron staakt!

Rob Kammelar

Het 4^e Regiment Huzaren, in garnizoen in Deventer en Zutphen, kreeg halverwege 1907 een nieuwe commandant, de luitenant-kolonel H.C.P.L. Mathon. Een van zijn eerste daden als regimentscommandant was het uitvaardigen van nieuwe stalinstructies. Op dat moment kon Mathon onmogelijk voorzien welke gebeurtenissen hij daarmee in gang zette. Enkele weken lang was Zutphen volop in het nieuws.¹

Toen op woensdag 24 juli 1907 de hoornblazer in de IJzendoornkazerne te Zutphen het signaal voor het avondappèl blies, stond als gewoonlijk binnen enkele minuten het 2e eskadron huzaren voltallig aangetreden. Maar op de plaats waar het 5e eskadron altijd stond, bleef het leeg. Vrijwel het hele eskadron ontbrak. Vijf korporaals en 51 huzaren verschenen niet op het appèl. Niemand begreep wat er aan de hand was. Op het ochtendappèl van de volgende dag ontbraken de mannen van het 5e opnieuw. Het kader was in opperste verwarring. Wat was er aan de hand?

Staldienst

De dagelijkse routine van de meeste huzaren in de IJzendoornkazerne was heel wat minder opwindend dan hun blitse uitgaanstenuë, rin-

Huzaren op het middagappèl op de binnenplaats van de IJzendoornkazerne, omstreeks 1910. (collectie auteur)

kelende sabels en parmantige paarden deden vermoeden. Het kazerneleven van de huzaren speelde zich voor het grootste deel af in de stallen: opzadelen van de paarden voor de velddienst en na afloop weer afzadelen, voederen, drenken en roskammen van de dieren, poetsen van de harnachementen², schoonmaken van de stallen, wegruimen van de mest, verversen van de paillasse³, aanvoeren van vers hooi en stro uit de opslagloodsen. Dag in dag uit dezelfde routine. 's Zomers begon de dienst al om half zes, als na het ochtendappèl eskadronsgewijs werd afgemarcheerd naar de stallen. Om half zeven 's avonds werden de

H.C.P.L. Mathon, hier aan het eind van zijn carrière als generaal der cavalerie. In 1907 kreeg hij het commando over het 4e Regiment Huzaren in Deventer, waartoe ook de twee eskadrons van het Zutphense garnizoen behoorden. (collectie Museum Nederlandse Cavalerie, Amersfoort)

paarden voor het laatst gevoerd, waarna de mannen van de laatste stalwacht konden inrukken.⁴

Het werk in de stallen werd door de huzaren tamelijk vrij en volgens onderlinge afspraken verricht. Met een goed ingewerkte ploeg gaf dat nooit problemen. Dat veranderde op slag toen luitenant-kolonel Mathon nieuwe stalorders uitvaardigde voor zijn regiment.⁵ Hij had alle werkzaamheden een voor een nauwkeurig gereguleerd. In het vervolg moest het in de stallen precies volgens voorschrift en op commando toegaan. Zelfs had Mathon een commando bedacht voor het ophangen van de stalmutsen. De huzaren zagen er volstrekt de zin niet van in en ervoeren de nieuwe orders als een flinke verzwaring van hun taak. Hun protesten hielpen echter niets. Bij vijf van de zes eskadrons schikten de huzaren zich ten slotte morrend in het onvermijdelijke.

Woedende huzaren

Maar niet bij het 5^e eskadron in Zutphen. Daar richtte de woede van de huzaren zich

op hun eskadronscommandant, ritmeester G.J.A.A. baron van Heemstra. Ten onrechte dachten ze dat de nieuwe stalorders van hem afkomstig waren. Van Heemstra was pas sinds kort in Zutphen en lag erg slecht bij de manschappen. Hij was een man van tucht en discipline, en had in korte tijd al een flink aantal huzaren opgeknapt met één of meer dagen provoost⁶. Dat waren ze niet gewend bij het 5e eskadron, en met die nieuwe stalorders zou het alleen maar erger worden. Toen de huzaren bij het eigen kader geen gehoor vonden voor hun klachten, kwamen ze op het idee hun beklag te gaan doen bij hun vorige eskadronscommandant. Deze ritmeester Ph.P.H. Tielens was populair bij de mannen en in hem hadden ze vertrouwen. Probleem was alleen dat hij kort tevoren was overgeplaatst naar het 2^e Regiment Huzaren in Venlo. Maar de mannen van het 5^e eskadron lieten zich daardoor allerminst afschrikken. Ze waren het beu. Nogal overmoedig spraken ze af met z'n allen naar Venlo te marcheren, een tocht van zo'n 140 kilometer.

Op weg naar Venlo

Ze voegden de daad bij het woord. In kleine groepjes verlieten de huzaren 's avond tussen 7 en 8 uur de kazerne. Ze zouden zich verzamelen bij de IJsselbrug om vandaar richting Arnhem te lopen. Het plan was om in de buurt van Rheden een bivak op te slaan en de volgende dag in afzonderlijke groepjes door Arnhem te trekken. Om niet de aandacht op zich te vestigen zouden ze verschillende routes volgen en zich dan na de Rijnbrug weer verzamelen om vervolgens via Nijmegen de tocht naar Venlo voort te zetten. Zo ver kwam het niet. Op de heide bij Rheden liepen ze op tegen een groep militaire wielrijders onder commando van de 1^e luitenant Caderius van Veen. Omdat deze geen officieren of onderofficieren bij de troep huzaren zag, begreep hij onmiddellijk dat er iets mis was.

Hij sommeerde de huzaren zich onverwijld te melden in de Willemskazerne in Arnhem. Die weigerden dat pertinent. De luitenant wist vervolgens de marechaussee te alarmeren. Die patrouilleerde toevallig in buurt, om een oogje te houden op de veldoefening van het 8^e Regiment Infanterie uit Doesburg, die juist op de Rhederheide aan de gang was. Na aanhouding van de groep huzaren wilden de marechaussees hen onder bewaking van de Doesburgse infanteristen naar Arnhem laten brengen. Dat was de huzaren echter te gortig. Ze beloofden dat ze vrijwillig naar Arnhem zouden gaan als alleen de vier marechaussees te paard hen zouden begeleiden.

In de Willemskazerne te Arnhem

In rijen van vier marcheerde de troep naar Arnhem, waar de marechaussee hen bij de Willemskazerne afleverde. Daar aangekomen gingen de huzaren ter plekke op de binnenplaats zitten en liggen, meer uit vermoeidheid dan uit protest. Ze wilden niet opstaan voordat ze te eten en te drinken hadden gekregen. Toen dat geregeld was, werden ze ondervraagd door de militaire autoriteiten ter plaatse. De huzaren eisten een grondig onderzoek naar de handelingen van ritmeester baron Van Heemstra. Ook vonden ze dat ze niet gestraft behoorden te worden. Als dat tóch gebeurde, dienden ze allemaal dezelfde straf te krijgen, omdat ze zich allemaal in volle bewustzijn aan hetzelfde feit schuldig hadden gemaakt. Toen de militaire autoriteiten te Arnhem eenmaal begrepen hoe de vork aan de steel stak, besloten ze vervolgens de troep huzaren nog diezelfde middag op de trein naar Zutphen te zetten.

Terug in Zutphen

Onder geleide van de marechaussee en een compagnie gewapende Gele Rijders ging het naar Zutphen. Daar werden de gedroste huzaren opgewacht door een grote menigte

Ritmeester G.J.A.A. baron Van Heemstra werd in de zomer van 1907 aangesteld als commandant van het 5^e eskadron huzaren in Zutphen. (collectie Museum Nederlandse Cavalerie, Amersfoort)

nieuwsgierigen. Onder enorme belangstelling marcheerden ze twee aan twee, telkens geflankeerd door twee Gele Rijders, van het station naar de kazerne. De stemming was opperbest. De huzaren zongen en riepen leuzen als 'Het 4^e Regiment gaat nooit verloren', waaruit blijkt dat ze geen antimilitaristische bedoelingen hadden met hun actie. Aangekomen in de kazerne werden de mannen toegesproken door de uit Deventer overgekomen regimentscommandant Mathon, die meteen ook een toelichting op zijn stalorders gaf. Vervolgens werden de weigeraars in voorlopige hechtenis genomen. Omdat er veel te weinig cellen waren, werd de hele meute vooreerst opgesloten in de schermzaal achter de kazerne. Hun uitstapje had nog geen vierentwintig uur geduurd.

Onderzoek en straf

Al snel werd het schermzaalarrest omgezet in kazernearrest. Er volgde een onderzoek naar de gang van zaken. Niet een officier van buiten het regiment werd daarmee belast, maar merkwaardigerwijs de jonge 1^e luitenant der huzaren E.A.F. baron Creutz, die deel uitmaakte van de garnizoensstaf in Zutphen.

De Willemskazerne in Arnhem was het verste punt dat de Zutphense huzaren op hun ongeoorloofde uitstapje naar Venlo bereikten. De foto is van omstreekt 1900. Het gebouw bestaat niet meer. (collectie auteur)

Mathon en Van Heemstra waren zijn meerderen. Ook de Inspecteur der Cavalerie, generaal-majoor H.F.D. Braam, bezocht enkele keren de IJzendoornkazerne naar aanleiding van de desertie. Wat zijn rol in het onderzoek is geweest, blijft onduidelijk. De opdracht van luitenant baron Creutz was vast te stellen of de muiterij een spontane actie was, dan wel of er een samenzwering aan vooraf was gegaan. De uitkomst van het onderzoek zou bepalend zijn voor de strafmaat. In het geval van een samenzwering lag de krijgsraad in het verschiep. De uitkomst viel ten slotte mee. Het bleef bij disciplinaire straffen. De huzaren kregen allemaal een provoostraf variërend van twee tot veertien dagen. Bij de strafmaat wogen eerdere veroordelingen van de huzaren mee. Vier van de vijf korporaals werden voorgedragen voor degradatie en overgeplaatst naar Deventer.

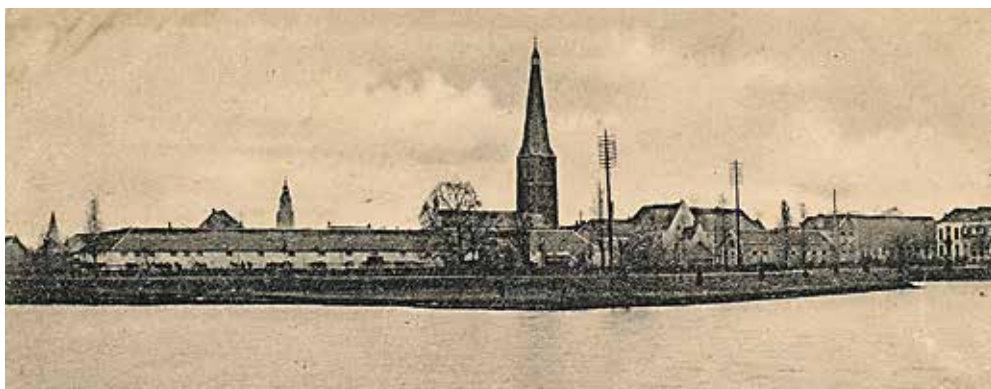
Er opnieuw vandoor

De vijfde korporaal, de 24-jarige Aart van der Kraats, ontsprong de dans. Toen na enkele weken het kazernearrest van de mannen werd

opgeheven in afwachting van de uitslag van het onderzoek, mochten de huzaren 's avonds na afloop van hun dienst weer van de kazerne af, zij het zonder sabel. Korporaal Van der Kraats maakte van die gelegenheid gebruik er opnieuw vandoor te gaan. Op vrijdag 9 augustus ontbrak hij 's ochtends op het appèl, en even later werden op het artilleriepark bij de kazerne zijn stalbroek en stalbus gevonden. Kennelijk had hij zich in burger omgekleed. Of hij hulp heeft gehad van buiten wordt niet vermeld. De kranten berichtten dat hij was uitgeweken naar België en dat hij zich in Luik zou bevinden. Dit bericht werd ook weer tegengesproken en opnieuw bevestigd. Van der Kraats zou een van de aanstichters van de protestactie zijn geweest en was blijkbaar bang zwaar te worden gestraft.

Tot slot

Het dagblad *De Tijd* tekende uit de mond van een van de betrokken huzaren op dat er ook in Deventer op grote schaal desertie had plaatsgevonden. Geen enkele andere krant maakt daar overigens melding van. De stalinstructies van lt.-kol. Mathon werden ten slotte gedeeltelijk ingetrokken of versoepeld. Zowel Mathon als Van Heemstra lijken in hun verdere militaire loopbaan geen hinder ondervonden te hebben van de muiterij in Zutphen,

Het kazernecomplex IJzendoorn begin 20e eeuw gezien vanaf de huidige Jacob Damsingel. Links van de Sint-Janstoren de laagbouw van de stallen, rechts ervan de manschappenverblijven en andere dienstgebouwen. Het hele kazernecomplex is verdwenen. Nu staan daar het Stedelijk Dalton College en het Baudartius College. (collectie auteur)

die plaatsvond toen zij daar het commando voerden. H.C.P.L. Mathon bleef nog tot 1910 commandant van het 4e Regiment Huzaren. Hij eindigde zijn carrière als Inspecteur der Cavalerie met de rang van generaal-majoor.⁷ G.J.A.A. baron Van Heemstra bleef nog een aantal jaren eskadronscommandant in Zutphen.⁸ Daarna werd hij benoemd tot regimentscommandant van het 3e Regiment Huzaren. Hij bracht het tot de rang van kolonel. Na zijn pensionering werd hem de titulaire rang van generaal-majoor verleend.⁹

Korporaal Van der Kraats bleef voorlopig spoorloos. Pas anderhalf jaar later werd hij alsnog gepakt. Hij bleek zich niet in België, maar in Duitsland op te houden. Vlak voor kerst 1908 bezocht hij in het geheim Arnhem en Zutphen. Tijdens zijn terugreis werd hij op het station van Winterswijk door een marchaussee herkend en aangehouden. Daarbij verzette hij zich hevig.¹⁰ Een maand later veroordeelde de krijgsraad in Arnhem hem tot vier maanden militaire detentie en degradatie tot de rang van huzaar.¹¹ ●

Noten, verwijzingen en literatuur

- 1 Dit verhaal is gereconstrueerd uit de berichtgeving in diverse landelijke en lokale nieuwsbladen uit de periode 24 juli – 28 augustus 1907. De *Zutphensche Courant* en *Nieuwe Zutphensche Courant* werden geraadpleegd bij het Regionaal Archief Zutphen. De overige kranten werden geraadpleegd op: www.kranten.kb.nl.
- 2 Het geheel van hoofdstel, zadel, riemen en leidsels van een rijpaard.
- 3 De laag stro waarop de paarden stonden.
- 4 W.A. van de Wall Bake, *Herinneringen van een Cavalerie-Officier*, Vorden, 1978. Deze Van de Wall Bake kwam als jonge 2^e luitenant bij het 4^e Regiment Huzaren in Zutphen enkele jaren nadat zich de in dit artikel beschreven gebeurtenissen hadden afgespeeld.
- 5 De regimentsstaf, het depoteskadron en de veldeskadrons 1, 3 en 4 van het 4^e Regiment Huzaren lagen in de Boreelkazerne in Deventer, de twee resterende veldeskadrons 2 en 5 lagen in Zutphen in de IJzendoornkazerne.
- 6 Tegenwoordig spreken we van *streng arrest*, een disciplinaire straf die door de eskadronscommandant of kazernecommandant kon worden opgelegd en die gewoonlijk op de kazerne werd uitgezeten.
- 7 *Weekblad De Prins der geïllustreerde bladen*, 1 juni 1912.
- 8 Adresboek Zutphen 1912.
- 9 *De Tijd. Godsdienstig-staatkundig dagblad*, 21 september 1930.
- 10 *De Telegraaf*, 31 december 1908, avondeditie.
- 11 *Het Nieuws van de Dag*, 6 februari 1909.